

Удосконалення культури мовлення майбутніх учителів початкових класів шляхом засвоєння норм літературної мови // Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: збірник наукових праць / за заг. редакцією проф. С.С. Вітвіцької, доц. Н.Є.Колесник. – Житомир :ФО-П "Н.М.Левковець", 2017. – У 2-х ч. – Ч.І. – 312 с.

Підгурська В. Ю.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри

лінгвометодики та культури фахової мови

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

УДОСКОНАЛЕННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ЗАСВОЄННЯ НОРМ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Культура мови в сучасному суспільстві розглядається як складова національної культури. Опанування культурою мови є передумовою багатства внутрішнього світу людини, барометром духовної зрілості нації. Культура мови – це своєрідна візитівка, відповідно до того, як людина говорить, можна визначити її інтелектуальний рівень і творчий потенціал. Для майбутнього вчителя початкових класів володіти культурою професійного мовлення є вкрай важливо, адже вчитель має бути взірцем для учнів. Від рівня його мовної культури залежатиме рівень його авторитету для школярів не лише як грамотного й освіченого педагога, але й просто інтелігентної людини. До того ж мовна культура педагога є своєрідним індикатором якості отриманої ним освіти, що свідчить про якість освітніх послуг вишу, у якому вчитель отримав диплом.

Постановка проблеми. У контексті вищесказаного стає зрозумілим, що у стінах освітніх закладів має проходити всебічне удосконалення рівня мовленнєвої культури майбутнього вчителя. Студенти повинні опанувати норми літературної мови, відомості про комунікативні якості мовлення, знати лексичне значення нових комунікативних одиниць, уміти відтворити

їх на письмі відповідно до норм українського правопису. Адже культура мови – це не тільки вироблення в студента відповідних мовних навичок, а й постійна потреба мовленнєвого самовдосконалення, потреба шліфувати мову, збагачувати активний словник, підвищувати власну мовну лексико-стилістичну грамотність.

Моніторинг стану мовної культури майбутніх учителів початкових класів, проведений під час аудиторного та позааудиторного спілкування, ґрунтовний аналіз тестових завдань, а також узагальнення результатів спостереження показали, що в мовленні студентів більшою чи меншою мірою наявні порушення всіх мовних норм: орфоепічних (правильна вимова звуків, звукосполучень, наголошення слів); орфографічних (правильне написання слів); лексичних (правильне вживання слів у властивих їм значеннях, правильне поєднання слів); граматичних (правильне творення слів, уживання форм слів, побудови слів і речень); стилістичних (правильне використання мовних засобів, властивих даному стилю); пунктуаційних (правильне вживання розділових знаків).

Аналіз останніх досліджень. Проблема мовних помилок є предметом досліджень українських і зарубіжних лінгводидактів (Бабич Н., Бондаренко Т., Воронін М., Григор'єва О., Капінос В., Капська А., Львов М., Ладиженська Т., Мацько Л., Мельничайко В., Непийвода Н., Пентилюк М., Пономарів О., Селіванова О, Сулименко Н., Сергєєв Ф., Струганець Л., Текучов О., Цейтлін С. та ін.).

Мета статті – виокремити фактори, що зумовлюють порушення в мовленні студентів, та запропонувати різні види завдань, що сприяють удосконаленню культури мовлення майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз природи та механізму виникнення помилок в мовленні майбутніх фахівців сфери освіти дає підстави для виокремлення ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів, що зумовили ці порушення. Йдеться про такі, як: відсутність україномовного середовища, засилля суржику; недостатня кількість аудиторних годин з

українськомовних дисциплін; недостатня внутрішня мотивація та брак самоосвіти; популяризація помилок у ЗМІ, інформаційних джерелах в Інтернеті тощо; відсутність культуромовного середовища в умовах позааудиторного режиму; брак мовленнєвих авторитетів у неформальній та інтимно-сімейній сферах спілкування.

У контексті викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» студентам ННІ педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка пропонуються різні види вправ для кращого оволодіння нормами літературної мови:

1. Поставте наголоси у словах. Перевірте за словником. Запам'ятайте правильне наголошення поданих слів.

Черговий, завдання, поняття, читання, виразно, загадка, апостроф, алфавіт, вимова, середина, апартаменти, медикаменти, каталог, рукопис, гіркий, зимовий, легкий, значущий, одинадцятий, вісімдесят, загалом, відповісти, принести, задобрити, дзвонять, ходжу, втручатися, разом, випадок, ваги, середина, видання, вимога, вишиваний, відомість, сантиметр, показ, вісімдесят, гладкий, феномен, переносний, християнин, індустрія.

2. Де потрібно, у словах напишіть велику букву, обґрунтуйте правилом свій вибір.

конституція україни, громадянська війна, збройні сили україни, золоті ворота, софійський собор, огієнківські читання, майдан незалежності, міністерство культури україни, езопова мова, декларація прав людини, вулиця ярославів вал, конституційний суд україни, дон педро, дон кіхот, пане декане, шановний пане президенте, великий піст, великдень, біблія, коран, пересопницьке євангеліє, епоха відродження, бог перун, гайдамащина, муза, русалка, карпатські гори, укртелеком, сбу.

3. Перепишіть слова, розкриваючи дужки.

(В) цілому, (не) гадано, (за) видна, (по) латині, (з) далеку, (до) чиста, день (у) день, (в) основному, (на) гора, (по) пусту, (на) чисто, (спід) лоба,

(з) середини, (на) жаль, (в) решті (решт), (за) панібрата, (у) вічі, (без) угаву, (по) третє, (по) двоє, (на) двоє, (в) четверо, (у) сімох, (від) тоді, (не) роба, (не) веселий, (не) навидіти, (не) взлюбити, (не) зграбний, (не) досяжність, (не) два, (не) можу (не) сказати, він (не) має щастя, у нього (не) має щастя, (не) високий, а низький, ще (не) бачений, досі (не) відомий, ніким (не) оцінений.

4. Запишіть слова разом, окремо чи через дефіс. Поясніть написання часток з іншими частинами мови.

Все/таки, аби/хто, що/найкраще, де/який, як/раз, будь/що, де/з/чим, будь/з/ким, казна/як, як/от, будь/де, звідки/небудь, чий/небудь, або/що, ні/би, а/вже/ж, ані/трохи, що/до, що/ж/до, хто/зна/в/якому, де/небудь,аби/то, все/ж, де/б/то/не/було, що/то/за, хіба/що, от/таки, не/мов/би/то, чи/мало, ато/ж, а/як/же, тако/ж.

5. Від поданих слів утворіть відносні прикметники.

Одеса, Кременець, Галичина, Полісся, Біла Церква, Кривий Ріг, Білокорівичі, Чернівці, Суми, Франція, Флоренція, Венеція, Данія, Швеція, Фінляндія, Рига, Париж, Італія, Канада, Мексика, Лейпциг, Амстердам, Чикаго, казах, узбек, таджик, баск, етруск, білорус, латиш, чех, якут, евенк, ескімос, норвежець, ірландець, новозеландець, естонець, парубок, козак, товариш, боягуз, рибалка, брат, фашист, студент, пан, адмірал, турист, місто, дивак, комендант, асистент.

6. Підберіть українські відповідники до поданих іношомовних слів.

Бізнес-ланч, генерація, екзит-пол, інтенція, маркетинг, кастинг, котон, памперо, прайс-лист, пресинг, провайдер, промоушн, респектувати, спічрайтер, суїцид, імплементація.

7. Перекладіть українською стандартизовані звороти офіційно-ділового стилю.

Принять к сведению, главным образом, по мере возможности, подвести итоги, оказать помощь, повестка дня, в целях экономии, выписка из протокола, учредительное собрание, в отдельных случаях, в первую

очередь, в противном случае, в связи с этим, в то же время, снизить себестоимость, утратить дееспособность, в конечном итоге, в крайнем случае, вместе с тем, в общем и целом, поощрительные меры.

8. Відредагуйте подані словосполучення.

Слідуюче питання; ми рахуємо, що...; лишити слова (на зборах); виключення з правил; усім бувшим курсантам; не дивлячись на перешкоди; прийняті міри являються; зложити повноваження; одобрити пропозицію; більша половина дня; на протязі тижня, урок по історії, згідно розкладу, учбовий рік, дайте відповідь на питання, вірна відповідь, підніміть руку, переверніть сторінку, стерти дошку, другим разом, говори дальше, рішати задачу, доказувати теорему, приймати участь, початок в десять годин, бувші студенти, музикальна школа, переводити текст, на протязі тижня, опанувати мовою, здавати екзамен.

9. Проаналізуйте поданий текст, визначте, до якого стилю він належить. Чому?

Дорогий пане Володимире!

Посилаю Вам вдруге відозву віділу нашої "Просвіти", яка вже побувала у Львові і знов повернула до нас з незрозумілим для мене написом. Те "адресат не приймає" для мене настільки загадкове, що я нічого не розумію. Бо не можу ж я думати, що Ви хотіли зневажити наше товариство і зрікаєтесь всяких зносин з ним. Так само назад повернув лист і до д. Франка з таким самим написом. Що се значить? Чи се непорозуміння?

Будьте ласкаві, розв'яжіть нам сю загадку, якої ми самі не годні розв'язати.

Як ся маєте? Весна повинна б принести Вам здоров'я.

Кланяюсь також високоповажній пані Вашій і д. Франкові.

Чекатиму одповіді.

Ваш М. Коцюбинський

(3 листа до В. Гнатюка) [1, с. 132].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Системне опрацювання запропонованих варіантів вправ і завдань загалом вплине на рівень засвоєння студентами норм сучасної української мови, дасть змогу підвищити культуру мовлення для становлення всебічно розвиненої особистості як інтелектуально, так і професійно.

Перспективу для майбутніх досліджень убачаємо у створенні професійно орієнтованих завдань для удосконалення культури усного професійного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коцюбинський М. Листи до Володимира Гнатюка / Михайло Коцюбинський ; з передм. і поясненнями В. Гнатюка. — Львів : Накладом Вид. Спілки "Діло", 1914. — 167 с.
2. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс. Видання 3-є, перероблене і доповнене : навч. посіб. / В. І. Мозговий. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 592 с.
3. Орфоепічний словник / укл. М. І. Погрібний. — К.: Рад. школа, 1984. — 629 с.
4. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, Ін-т української мови. — 7-ме вид., випр. й доп. — К.: Наук, думка, 1998. — 240 с.